

جایگاه علمی و تحقیقاتی دانشگاه‌های برتر غیردولتی در جهان؛ نگاهی به جایگاه دانشگاه آزاد اسلامی

The Scientific and Research Status of the World Top Private Universities: A Glance at Islamic Azad University

تاریخ پذیرش مقاله: ۹۱/۱۱/۱۰

تاریخ دریافت مقاله: ۹۱/۰۶/۲۵

Afsane Ahadi

افسانه احدی *

Abstract: There are many scientific indices for determining the degree of the development of universities and higher education institutions that are considered for selecting the top universities in the world academic rankings. In this regard, the main question is which factors or variables are responsible for the superiority of some public universities in the world and obtaining higher scores in the rankings of private universities. The factors such as style of management, research and academic budgets, qualifications of faculty members, and high status of their scientific journals are the most determining ones for the superiority of some world private universities. Studies carried out by this article show that the management style of the top private universities based on transferring responsibility to the private sector and academic institutions as well as the methods of funding in these universities are among the most important factors for enhancing the quality and competitiveness of these universities.

چکیده: شاخص‌های علمی متعددی برای توسعه‌یافتگی دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی تعریف شده است که در انتخاب برترین دانشگاه‌ها در رتبه‌بندی‌های جهانی مورد توجه قرار می‌گیرد. توجه به این شاخص‌ها و بررسی جامع از وضعیت دانشگاه‌های غیردولتی و برتر جهان می‌تواند الگوهای مناسبی را برای گسترش کمی و کیفی آموزش عالی در ایران فراهم آورد؛ بر این اساس، سؤال اصلی این است که چه عوامل و متغیرهایی باعث برتری برخی از دانشگاه‌های دولتی در جهان و کسب رتبه‌های برتر در رتبه‌بندی دانشگاه‌های غیردولتی می‌شود؟ در این رابطه به نظر می‌رسد که عواملی نظیر نوع مدیریت، بودجه‌های پژوهشی و دانشگاهی، اعتبار اعضای هیئت علمی و اعتبار و جایگاه بالای نشریات علمی این دانشگاه‌ها از مهم‌ترین عوامل برتری برخی از دانشگاه‌های غیردولتی در جهان هستند. بررسی و مطالعات این نوشتار نشان می‌دهد که نحوه مدیریت و روش‌های تأمین بودجه در دانشگاه‌های برتر غیردولتی از مهم‌ترین عوامل افزایش سطح کیفی آنها محسوب می‌شود.

Keywords: Private University, Scientometrics, Higher Education, World Ranking, Islamic Azad University

واژگان کلیدی: دانشگاه غیردولتی، علم‌سنجی، آموزش عالی، رتبه‌بندی جهانی، دانشگاه آزاد اسلامی

۱. این مقاله، حاصل پروژه پژوهشی با عنوان «جایگاه علمی و تحقیقاتی دانشگاه‌های برتر غیردولتی در جهان» است که برای دانشگاه آزاد اسلامی انجام شده است.

* کارشناس ارشد مطالعات منطقه‌ای دانشکده روابط بین‌الملل وزارت خارجه (مستول مکاتبات: ahadi@csr.ir)

مقدمه

از جمله مسائلی که مورد توجه بسیاری از دانش‌پژوهان قرار دارد، بررسی معیارها و شاخص‌هایی است که باعث ارتقای علمی و پژوهشی مراکز آموزش عالی جهان می‌شود. در واقع، بررسی این شاخص‌ها می‌تواند این امکان را فراهم نماید که برای دست یافتن به جایگاه مناسب آموزشی و پژوهشی چه مسیری باید پیموده شود. در این رابطه بررسی برخی از معیارها و شاخص‌ها می‌تواند مؤثر باشد. شاخص را می‌توان با استفاده از ملاک‌ها و اصولی که خصوصیات کیفی را در قالب کمیت‌ها بیان می‌کند و آنها را قابل بررسی و ارزشیابی می‌نماید، تعریف کرد. شاخص‌های علمی متعددی برای توسعه‌یافتگی دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی تعریف شده که برخی از آنها عبارت است از: تعداد رشته‌های مصوب، مقاطع تحصیلی، تنوع رشته‌های تخصصی، کتاب‌های چاپ شده، تعداد آزمایشگاه‌های تخصصی، تعداد کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی، تعداد کتب، نشریات و کتاب‌های مرجع در کتابخانه، تعداد نشریات تخصصی، کیفیت دانش‌آموختگان و اعتبار هیئت علمی و ... به نظر می‌رسد در این رابطه، معیارهای متعددی از سوی مراکز و مؤسسات مطرح می‌شود که با توجه به هدف‌های مورد نظر، محاسن و معایب خود را دارند.

با این حال، به نظر می‌رسد که در قالب فعالیت‌های دانشگاه‌های غیردولتی برتر جهان می‌توان برخی از شاخص‌ها شامل شاخص‌های ساختی، شاخص‌های علمی اعضای هیئت علمی، وجود نشریه‌های علمی - تخصصی و شاخص‌های مالی را مورد توجه قرار داد؛ البته باید توجه داشت که شاخص‌های متعددی در دسته‌بندی‌های گوناگون ارائه می‌شوند که برخی از آنها مورد تأیید بسیاری از دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزشی قرار دارند و در این نوشتار به برخی از آنها پرداخته خواهد شد؛ از طرف دیگر باید توجه داشت که نظام آموزشی در کشورهایی که دانشگاه‌های برتر جهان را در خود جای داده‌اند به گونه‌ای است که هویت و همبستگی ملی در این کشورها را نیز تقویت می‌کند. تأکید بر مؤلفه‌های فرهنگی ملی در این دانشگاه‌ها نمونه بارزی در این رابطه محسوب می‌شود. از آنجایی که این دانشگاه‌ها از موقعیت برتری برخوردار شده‌اند، تأکید بر عناصری که به تقویت هویت ملی آنها می‌انجامد، توانسته است به جذابیت عناصر ملی و فرهنگی آنها در دیگر کشورهای جهان منجر شود.

همچنین لازم است تا به وضعیت ایران در مقابل کشورهای دیگر در رابطه با وضعیت نظام آموزش عالی توجه کرد؛ البته همان طور که در عنوان این نوشتار آمده است، نکته محوری در نظام آموزش عالی کشورهای جهان، دولتی و غیردولتی بودن

آنهاست که بعضاً تعریفی متفاوت با تعاریف مطرح در ایران دارد. برای مثال، در کشور کانادا، دست یافتن به آموزش عالی از دو طریق تحصیل در بخش دولتی یا مؤسسات بخش خصوصی امکان‌پذیر است؛ اما در این کشور، آموزش با نظام غیرمتمرکز اداره و هدایت می‌شود؛ به طوری که هر ناحیه یا ایالت، قادر به اعمال نوآوری و تغییر در نظام آموزشی خود بر مبنای نیازهای مردم باشد. مسئولیت مالی بخش آموزش بخش دولتی در هر ایالت به عهده دولت ایالتی است. هزینه آموزشی به طور متوسط ۱۶ درصد از کل هزینه‌های خدمات عمومی را در این کشور تشکیل می‌دهد. تخصیص بودجه دولتی به آموزش عالی بخش دولتی نیز از دو راه پرداخت‌های انتقالی از دولت فدرال به دولت‌های ایالتی و مشارکت مستقیم دولت‌های محلی صورت می‌گیرد که ۷۵ درصد بودجه دانشگاه‌های دولتی را تشکیل می‌دهد. دریافت شهریه از دانشجویان و هدایا و کمک‌های بلاعوض و سایر منابع، حدود ۲۵ درصد باقی مانده بودجه آنها را شامل می‌شود.

اهداف تحقیق

انجام بررسی جامع از وضعیت دانشگاه‌های غیردولتی و برتر جهان که در رتبه‌بندی‌های جهانی جایگاه بالایی دارند می‌تواند الگوهای مناسبی را برای گسترش کمی و کیفی آموزش عالی در ایران فراهم آورد؛ از این رو، در این پژوهش، اهداف زیر دنبال می‌شود:

- بررسی معیارهای ارزیابی فعالیت‌های دانشگاه‌ها؛
- بررسی وضعیت علمی - تحقیقاتی دانشگاه‌های غیردولتی جهان؛
- بررسی استانداردهای بین‌المللی آموزش عالی؛
- بررسی وضعیت آموزش عالی و فعالیت‌های دانشگاه‌های غیردولتی.

پرسش اصلی و فرضیه تحقیق

سؤال اصلی این نوشتار این است که چه عوامل و متغیرهایی باعث برتری برخی از دانشگاه‌های دولتی در جهان و کسب رتبه‌های برتر در رتبه‌بندی دانشگاه‌های غیردولتی می‌شود؟ در این رابطه، فرضیه مطرح می‌دارد که عواملی نظیر نوع مدیریت، بودجه‌های پژوهشی و دانشگاهی، اعتبار اعضای هیئت علمی و اعتبار و جایگاه بالای نشریات علمی این دانشگاه‌ها از مهم‌ترین عوامل برتری برخی از دانشگاه‌های غیردولتی در جهان هستند.

در این نوشتار تلاش می‌شود تا ضمن بررسی شاخص‌ها و معیارهای رتبه‌بندی دانشگاه‌های جهان، وضعیت آموزش عالی در ایران نیز بررسی شود. همچنین ضروری است تا برای بیان ملموس‌تر به ویژگی‌ها و خصوصیات چهار دانشگاه برتر غیردولتی جهان که در رتبه‌بندی‌های گوناگون جهانی رتبه‌های برتر را به خود اختصاص داده‌اند نیز پرداخته شود.

روش‌شناسی

روش مورد استفاده در این پژوهش از نوع توصیفی است. زیرا بیشتر به بررسی و مطالعه وضع موجود متغیرها پرداخته شده و تغییری در آنها ایجاد نشده است. این امر در تحلیل داده‌ها نیز مدنظر قرار گرفته است.

مبانی نظری

تحولات شگرف در زمینه گسترش اطلاعات، توسعه ارتباطات، انقلاب الکترونیک، تحولات مفهومی در نظام‌های قدرت و ثروت، و تغییرات بنیادین فرهنگی، جوامع انسانی را در معرض دگرگونی‌های عمیقی در قرن بیست و یکم قرار داده است. افزایش جمعیت، گسترش آموزش همگانی ابتدایی و متوسطه، همراه با رشد طبقه متوسط، بر فراوانی تقاضا برای ورود به دانشگاه با نرخ رو به تزایدی افزوده است. خصوصاً گسترش روزافزون فناوری در زمینه‌های ارتباطات و اطلاع‌رسانی، جامعه را با نیازهای جدیدی روبرو ساخته است. در این شرایط، ایفای نقش مؤثرتری از دانشگاه برای پاسخگویی به این نیازها انتظار می‌رود. از سوی دیگر، گرایش اقتصاد به جهانی شدن و رشد زمینه‌های ذهنی و عینی مردم‌سالاری و گسترش ارتباطات، سبب شده است که دانشگاه نیز، خواه ناخواه، روز به روز از قیومیت دولتی بیرون بیاید و به بازار و متغیرهای سیال عرضه و تقاضا روی آورد؛ از آن رو که ناگزیر است به جای ارائه خدمات آموزشی رسمی به رشته‌هایی تعیین شده و ثابت که بر حسب روال و سابقه تاریخی بر عهده او گذاشته شده است، در اندیشه آموزش‌های فنی، حرفه‌ای و موردی، برای پاسخگویی به نیازهای کاربردی و مسائل امروزی و تقاضاهای جدید نهادهای جامعه مدنی باشد. دغدغه آموزش عالی، امروز این است که دانش‌آموختگان آن بتوانند از «دانش کارآمد» و فناوری و مهارت‌های حرفه‌ای برخوردار شوند تا بتوانند کارآفرینی کنند و مشاغلی تازه پدید آورند.

در این رابطه، دیدگاه‌های نظری متعددی مطرح است، ولی در این نوشتار به مبانی نظری ساخت‌گرایی توجه شده است. عینیت‌گرایان که فلسفه‌ی زیر بنایی نظریات پیشین یادگیری به شمار می‌روند، دانش و حقیقت را خارج از ذهن تصور می‌کنند و ماهیت آن را عینی می‌دانند؛ اما ساخت‌گرایان، وجود واقعیت و دانشی را که مستقل از یادگیرنده باشد، رد و از این اندیشه حمایت می‌کنند که دانشی مستقل از معنای نسبت داده شده به تجربه، که یادگیرندگان می‌سازند، وجود ندارد. دانش از سوی یادگیرنده یا یادگیرندگان ساخته می‌شود. در این چارچوب، ساخت‌گرایان معتقدند یادگیرنده، تنها با دست و پنجه نرم کردن با شرایط مسئله موجود، جست‌وجو و کشف راه حل‌های خودش (نه جدا از دیگران، بلکه در ارتباط با معلم و کودکان دیگر) است که یاد می‌گیرد. جان دیویی معتقد بود که اساساً جنبه‌های روان‌شناختی و اجتماعی تعلیم و تربیت به یکدیگر وابسته است و تعلیم و تربیت حد وسط بین این دو یا ترجیح یکی بر دیگری نیست. او وجود تعلیم و تربیت را به علت قدرتمند کردن فرد بر موقعیت‌های اجتماعی می‌دانست. وی معتقد بود، مدرسه اجتماعی است که به فراگیرندگان کمک می‌کند تا دانش خود را به صورت اجتماعی بسازند. از نظر دیویی، تنها راه آگاهی فراگیرندگان از میراث فرهنگی‌شان، ساختن تجارب یادگیری است و زبان به عنوان وسیله‌ای واسط برای یادگیری، امکان تشریح مساعی افراد را فراهم می‌آورد. تلاش او برای لحاظ کردن بعد فردی (ذهنی) و بعد اجتماعی - فرهنگی ساخت دانش در اندیشه‌ی رابطه‌ی موجود زنده و محیط، آشکار می‌شود. از نظر وی، دانستن، فرآیند تثبیت و بازنمایی نیست، بلکه نوعی فرآیند مداخله‌ای است. همچنین، دانش به یک واقعیت خارجی مستقل معطوف نیست، بلکه همواره عمل در آن مشارکت دارد. از نظر دیویی، واقعیتی بدون تجربه وجود ندارد و واقعیتی که به وسیله تجربه متأثر نشود، موجود نیست. هر عملی (مانند عمل دانستن) واقعیتی جدید می‌آفریند. از نظر دیویی، دانش فقط در موقعیت‌هایی پیدا می‌شود که در آن، یادگیرندگان آن را از تجارب معنی‌دار برداشت می‌کنند (شارما، ۲۰۰۵).

یکی دیگر از اندیشمندانی که نظراتش اساس جنبش ساخت‌گرایی محسوب می‌شود، ژان پیاژه است. نظرات وی بر این فرض است که معنی در ذهن افراد، از طریق اکتشاف با تمرکز بر فرآیند جذب و انطباق دانش ساخته می‌شود، و معنایی که دریافت می‌شود، چیزی جدا از تفسیر خود فرد نیست. همچنین یادگیری نوعی فرآیند

فعال ساخت دانش است، به جای اینکه اکتساب دانش باشد؛ بنابراین، در چارچوب نظریه وی، اساس و شالوده یادگیری، اکتشاف است، و فهمیدن، کشف کردن است. از دیدگاه برونر نیز یادگیری نوعی فرآیند فعال است که به موجب آن، دانش‌آموزان مفاهیم جدید را مبتنی بر مفاهیم کنونی می‌سازند. دانش‌آموزان اطلاعات را انتخاب می‌کنند، فرضیه‌ها را می‌سازند و به قصد ادغام تجارب جدید با ساخت‌های ذهنی موجود، تصمیم‌گیری می‌کنند. ساخت‌های شناختی است که معنی و سازمانی را برای تجارب فراهم می‌کند و به یادگیرنده امکان می‌دهد تا پا را از مرز اطلاعات داده شده فراتر بگذارد. برای برونر، پرورش استقلال یادگیرنده از طریق ترغیب دانش‌آموز به کشف اصول جدید دلخواه خودش، در قلب آموزش اثربخش و کارآمد قرار دارد. علاوه بر این، برنامه درسی باید به شکل مارپیچی سازمان‌دهی شود؛ به طوری که دانش‌آموزان بتوانند دانش جدید را روی آنچه که قبلاً فرا گرفته‌اند، بسازند. ویگوتسکی نیز حامی مفهوم یادگیری به عنوان یک سازه اجتماعی است که توسط نظام نشانه‌ای زبان و از طریق تعامل اجتماعی امکان‌پذیر می‌شود. به اعتقاد ویگوتسکی، کارکردهای عالی ذهنی در وهله اول گروهی هستند و ریشه‌های آنها میان افراد است. این کارکردها بعد با مکانیزه شدن، به سطح فردی کشانده می‌شود که توسط فرآیندهای ذهنی فرد انجام می‌گیرد و در نتیجه یادگیری صورت می‌پذیرد؛ بنابراین، در نظر ویگوتسکی، دانش ذاتاً زمینه‌ای است و درون بافت‌های معنادار رخ می‌دهد. رشد شناختی فرد از طریق ابزارها و نشانه‌ها، بویژه زبان، واسطه می‌شود. دانش، اندیشه‌ها و نگرش‌ها و ارزش‌های فردی، از طریق تعامل با دیگران، به اشتراک گذاشته شده است. شناخت در ابتدا میان فردی است و بعد از طریق فرآیند درونی‌سازی فردی می‌شود (شارما، ۲۰۰۵). در واقع نظریه ساخت‌گرایی یکی از اثرگذارترین نظریه‌های یادگیری محسوب می‌شود که اندیشمندان آن بویژه بر جنبه‌های کاربردی در آموزش تأکید دارند. از طرف دیگر، ساخت‌گرایی بر ساخت دانش توسط یادگیرنده و فعالیت او نیز توجه دارد. *طالعات تربیتی*

شاخص‌های رتبه‌بندی دانشگاهی

در ارتباط با بررسی دانشگاه‌های برتر جهان، معیارها و شاخص‌های متعددی مطرح می‌شود که نهادهای فعال در زمینه رتبه‌بندی برخی از آنها را در نظر می‌گیرند. در این بخش به چهار شاخص عمده و مورد توجه پرداخته می‌شود:

الف. شاخص‌های ساختی: به کمک این شاخص‌ها می‌توان عمده‌ترین و اصیل‌ترین ویژگی‌های سازمانی و ساختاری نظام آموزش عالی را مطالعه و بررسی کرد. برخی از اساسی‌ترین شاخص‌هایی که در مورد هر یک از دانشگاه‌ها کاربرد دارد به شرح زیر است:

- ۱- نسبت کل دانشجویان به اعضای هیئت علمی شامل کل اعضای تمام وقت، نیمه وقت و حق‌التدریس به تفکیک هر یک.
- ۲- نسبت دانشجویان به اعضای هیئت علمی متخصص در هر رشته این نسبت می‌تواند بر حسب اعضای هیئت علمی تمام وقت، نیمه وقت و حق‌التدریس محاسبه شود.
- ۳- نسبت دانشجویان هر مقطع تحصیلی به کل دانشجویان در مقاطع کاردانی و کارشناسی و تحصیلات تکمیلی.
- ۴- نسبت دانشجویان به اعضای هیئت علمی در گروه‌های عمده تحصیلی شامل علوم انسانی و اجتماعی، فنی و مهندسی، علوم پایه، هنر، کشاورزی، دامپزشکی و پزشکی.
- ۵- نسبت کارکنان غیرهیئت علمی به اعضای هیئت علمی هر مؤسسه.
- ۶- نسبت دانشجویان به کارکنان غیرهیئت علمی هر مؤسسه.
- ۷- نسبت کارکنان آموزشی غیرهیئت علمی به کل کارکنان.
- ۸- نسبت کارکنان رسمی، پیمان، قراردادی و روزمزد به کل کارکنان.
- ۹- توزیع دانشجویان به تفکیک جنس شامل نسبت دانشجویان پسر به دانشجویان دختر در هر مؤسسه آموزشی (حسینی‌نسب، ۱۳۷۲: ۶۰).

ب. شاخص‌های علمی هیئت علمی: فعالیت‌های آموزشی و پژوهشی اعضای هیئت علمی و تبحر و تخصص آنان، معیار مهمی در ارزشیابی و کارایی دانشگاه‌ها به شمار می‌رود. کیفیت آموزشی، علمی و پژوهشی دانشگاه‌ها را می‌توان به کمک ملاک‌های مختلف بررسی کرد. در زیر به برخی از این شاخص‌های علمی-رفاهی اشاره می‌شود:

۱. نسبت تعداد مقالات چاپ شده اعضای هیئت علمی مؤسسه به تعداد کل اعضای هیئت علمی مؤسسه در سال.
۲. نسبت کتب علمی چاپ شده به تعداد کل اعضای هیئت علمی مؤسسه در سال.

۳. نسبت مقالات ارائه شده در همایش‌های علمی به تعداد کل اعضای هیئت علمی مؤسسه در سال.
۴. نسبت تعداد فرصت‌های مطالعاتی در مؤسسه به تعداد کل اعضای هیئت علمی مؤسسه در سال.
۵. نسبت طرح‌های تحقیقاتی هیئت علمی مؤسسه به تعداد کل اعضای هیئت علمی مؤسسه در سال.
۶. نسبت هر یک از مراتب دانشگاهی (مربی، استادیار، دانشیار و استاد) به تعداد کل اعضای هیئت علمی مؤسسه.
۷. نسبت سفرهای کوتاه مدت اعضای هیئت علمی در خلال سال مربوط.
۸. نسبت تعداد اعضای هیئت علمی که در دوره‌های آموزشی مربوط به عوامل مؤثر در کیفیت آموزشی و یادگیری شرکت کرده‌اند به کل اعضای هیئت علمی مؤسسه.
۹. نسبت اعضای هیئت علمی حق‌التدریسی در مؤسسه به کل اعضای مؤسسه.
۱۰. نسبت اعضای هیئت علمی که در مقطع تحصیلات تکمیلی تدریس می‌کنند به کل استادیاران، دانشیاران و استادان.
۱۱. نسبت اعضای هیئت علمی که حق‌التدریس در خارج از مؤسسه دارند به کل اعضای هیئت علمی.
۱۲. نسبت اعضای هیئت علمی مدعو به کل اعضای هیئت علمی مؤسسه.
۱۳. متوسط تعداد واحدهایی که اعضای هیئت علمی مؤسسه در هر نیمسال دارند (حسینی نسب، ۱۳۷۲: ۶۵-۶۶).

ج. وجود نشریه‌های علمی-تخصصی: یکی دیگر از شاخص‌های مورد توجه در مطرح شدن دانشگاه‌های برتر، وجود نشریه‌های علمی-تخصصی است. در یک تقسیم‌بندی کلی، نشریه‌های علمی را می‌توان به دو نوع علمی-پژوهشی و علمی-ترویجی تقسیم نمود. در واقع در یک نگاه جامع‌تر می‌توان تولیدات علمی در قالب انتشارات یک دانشگاه را مورد توجه قرار داد. انتشارات به عنوان عنصری اساسی در علم‌سنجی است که می‌تواند مبنای مقایسه بین اجتماعات مختلف علمی و کشورها باشد. امروزه اکثر انتشارات علمی، تبلور تلاش‌های گروهی تعدادی از مؤلفان است. اکنون ارزش یک مقاله علمی بر مبنای تأثیر در مقالات و نوشته‌های بعدی (حضور در مجموعه مأخذ آنها) تعیین می‌شود.

ارزیابی کیفی با مقاصد و روش‌های مختلف صورت می‌گیرد؛ مانند داوری، پذیرش مقالات، بررسی طرح‌های تحقیقاتی، بررسی عملکرد محققان، مراکز علمی و دانشگاه‌ها، نحوه تخصیص بودجه و تسهیلات و... گاه به منظور سنجش کیفیت مقالات پژوهشی حوزه‌های علمی، پژوهش‌هایی با روش‌شناسی مشخص انجام می‌شود و نهادهایی هم وجود دارند که مسئولیت اصلی آنها ارزیابی کیفیت پژوهش‌هاست؛ برای مثال، فعالیت ارزیابی تحقیقات^۱ در انگلستان، برنامه ملی بررسی اولیه برای افزایش کیفیت پژوهش‌هاست و این برنامه، پژوهش‌های انجام شده در سطوح مختلف دانشگاهی و آموزش عالی را بررسی و کیفیت هر یک را در چهار سطح ارزیابی می‌کند که بالاترین آن از نظر اهمیت و توان علمی واجد کیفیتی پیشرو در سطح جهان است. از یافته‌های این نهاد برای درجه‌بندی مراکز آموزش عالی و اختصاص بودجه به آنها استفاده می‌شود (خسروی، ۱۳۸۶: ۹).

د. شاخص‌های مالی: یکی دیگر از شاخصه‌های انتخاب دانشگاه‌های برتر، بحث تأمین بودجه و اعتبار اختصاص‌یافته به تحقیقات در دانشگاه‌هاست. در واقع، این شاخص، یکی از معیارهای مهم تفکیک دانشگاه‌های دولتی و غیردولتی محسوب می‌شود. دانشگاه‌های دولتی معمولاً بخش عمده هزینه‌های خود را از طریق کمک‌های دولتی تأمین می‌کنند، در حالی که دانشگاه‌های غیردولتی معمولاً در تأمین بودجه، بر اخذ شهریه‌ها و انجام پروژه‌های تحقیقاتی متکی هستند.

مطالعه موردی ۴ دانشگاه غیردولتی برتر جهان

در این بخش، به بررسی معیارهای علمی و پژوهشی ۴ دانشگاه برتر غیردولتی در جهان پرداخته می‌شود که در رتبه‌بندی‌های جهان در سال ۲۰۱۰ میلادی برترین جایگاه‌ها را به خود اختصاص داده‌اند. دانشگاه‌های هاروارد، استنفورد، پرینستون و هاپکینز از جمله مهم‌ترین دانشگاه‌ها در رتبه‌بندی‌های جهانی محسوب می‌شوند. این دانشگاه‌ها از اعتبار و نفوذ زیادی در سیستم‌های اقتصادی و سیاسی جهان برخوردارند؛ از این رو، در این بخش به اجمال به برخی از شاخص‌ها در این دانشگاه‌ها و علت برتری آنها پرداخته می‌شود:

دانشگاه هاروارد^۱

دانشگاه هاروارد که یک دانشگاه غیردولتی است، در سال ۱۶۳۶ میلادی در کمبریج در ایالت ماساچوست آمریکا تأسیس شد. این دانشگاه در سال ۱۶۳۹ میلادی پس از اینکه جان هاروارد بیش از ۴۰۰ کتاب از کتابخانه شخصی خود و نیمی از ثروت خود را، که معادل ۷۷۹ پوند بود، در هنگام مرگ به این دانشگاه اهدا کرد، به افتخار وی با «شعار صداقت و درستی» به عنوان دانشگاه هاروارد نامگذاری شد. تاریخچه هاروارد در حقیقت از سال ۱۶۴۰ آغاز می‌شود (تاریخچه دانشگاه هاروارد، ۲۰۱۰). نخستین جشن دانش‌آموختگان دانشگاه هاروارد در سال ۱۶۴۲ برگزار شد.^۲ این دانشگاه که اولین مؤسسه آموزشی تحصیلات تکمیلی در آمریکا محسوب می‌شود، دارای ۱۰ دانشکده و ۱۶۰ رشته تحصیلی است. این دانشگاه طی یک رتبه‌بندی که در یکی از ژورنال‌های چین انجام می‌شود، هر ساله به عنوان بهترین دانشگاه جهان انتخاب می‌شود و رتبه اول را به خود اختصاص می‌دهد. دانشگاه هاروارد همیشه بالاترین رتبه‌های دانشگاه‌ها را در سطح جهان داشته و یکی از قدرتمندترین مؤسسه‌های مالی غیرانتفاعی است (هاروارد در رتبه‌بندی‌های دانشگاه‌های چین، ۲۰۱۰).

امروزه دانشگاه هاروارد و دانش‌آموختگان آن در ارتباط و همبستگی کامل با پیشرفت‌های فکری مردم آمریکا و حتی جهان قرار دارند. تحصیل رئیس‌جمهورها، قضات دادگاه‌های عالی آمریکا، وزراء، سناتورها، نمایندگان مجلس و فرماندهان نظامی از یک سو و سابقه حضور برندگان جوایز نوبل و پولیتزر، دانشمندان و فعالان اقتصادی موفق از سوی دیگر، جذابیت‌های خیره‌کننده این دانشگاه‌ها را نه تنها برای آمریکایی‌ها بلکه برای دیگر مردم جهان رقم می‌زنند. دانشگاه هاروارد که در آخرین رده‌بندی دانشگاه‌های جهان مقام نخست را به خود اختصاص داده است، ۳۹ برنده

1. Harvard University

2. History of Harvard University

۳. بر سر در این دانشگاه لوحه‌ای نصب شده که متن آن چنین است: «چون خداوند به سلامت، ما را به سرزمین نیوانگلند رسانید، به یاری او خانه‌های خود را ساختیم و برای ادامه زندگانی خود وسایلی برانگیختیم و مکان‌های مناسبی برای پرستش پروردگار پی افکندیم و به تشکیل یک دولت غیرنظامی همت گماشتیم. اما آرزوی بزرگی را که در قلب خود می‌پروراندیم و در پی تحقق آن روزشماری می‌کردیم، آموزش و پرورش بود که سعادت جاودانه در پی داشت. ما نمی‌خواستیم که دیوبی‌سواد در کلیساها به جای ماند و کشیشان ما در تاریکی نادانی به سر برند.»

4. Harvard tops chinese university rankings

جایزه نوبل، ۳۲ برنده جایزه ادبی پولیتزر، دو رئیس جمهور، ۱۹ قاضی دادگاه عالی آمریکا، ۵۰ سناتور و ۴۹ عضو مجلس نمایندگان را در پرونده افتخاراتش دارد و امروزه به یکی از مهم‌ترین انتخاب‌های دانشگاهی دانش‌آموزان آمریکایی تبدیل شده است. تدریس دو هزار و ۴۰۰ استاد به شش هزار و ۷۰۰ دانشجوی کالج هاروارد یعنی به عبارتی هر یک استاد به ازای دو دانشجو و سیستم کتابخانه‌ای بسیار قوی این دانشگاه، که آن را در رده چهارمین کتابخانه جهان و اولین کتابخانه علمی رسانده، گواهی بر قابلیت‌های هاروارد در مقایسه با دیگر دانشگاه‌هاست (دفتر تحقیقات بین‌المللی^۱، ۲۰۱۰).

بنیاد دانشگاه هاروارد با سرمایه‌ای معادل ۲۵/۹ میلیارد دلار، ثروتمندترین دانشگاه جهان است. در سال ۲۰۰۸ میلادی منابع درآمدی هاروارد برابر با ۳ میلیارد دلار شامل ۳۸ درصد درآمدهای اعطایی، ۲۱ درصد شهریه‌های دانشجویی، ۱۷ درصد کمک مراکز دولتی، ۴ درصد از طریق مراکز غیردولتی و ۲۰ درصد منابع دیگر بوده است. هزینه‌ها نیز برابر با ۳ میلیارد دلار است که شامل ۲۶ درصد هزینه‌های آموزشی، ۱۹ درصد هزینه‌های تحقیقات، ۱۸ درصد حمایت‌های نهادی، ۱۲ درصد خدمات جانبی، ۱۲ درصد حمایت‌های دانشگاهی، ۶ درصد کتابخانه، ۳ درصد بورسیه و ۳ درصد خدمات دانشجویی می‌شود.

تعداد کل دانشجویان این دانشگاه حدود ۲۰ هزار نفر هستند که ۱۳ هزار و ۶۰۰ نفر از این تعداد را دانشجویان مقاطع تحصیلات تکمیلی و حدود شش هزار و ۷۰۰ نفر را نیز دانشجویان کالج هاروارد تشکیل می‌دهند. حدود ۲۷۰۰۰۰ از تعداد بیش از ۳۲۰۰۰۰ فارغ‌التحصیل این دانشگاه که در قید حیات هستند، از ایالات متحده و نزدیک به ۵۰۰۰۰ نفر نیز از ۱۹۱ کشور جهان هستند. هزینه دوره کارشناسی (هزینه آموزش) برای سال مالی ۲۰۱۰-۲۰۰۹ میلادی، ۳۳/۶۹۶ دلار و هزینه کلی شامل خوابگاه و سایر هزینه‌های دانشجویی نیز ۴۸/۸۶۸ دلار آمریکا بوده است. این دانشگاه در حدود ۲۱۰۰ عضو هیئت علمی، ۹۹۷ استاد تمام (پروفسور) و بیش از ۱۰۰۰۰ موقعیت (شغل) علمی در بیمارستان‌های آموزشی وابسته دارد (هاروارد در یک نگاه^۲، ۲۰۱۰).

همچنین «مجله مروری بر کسب و کار هاروارد»، که از سوی این دانشگاه منتشر می‌شود، یکی از معتبرترین مجلات در زمینه مدیریت است، علاوه بر این، مؤسسه دیده‌بان علم^۱ در سال ۲۰۰۷ میلادی، از میان مقالات معتبر جهانی و منتشر شده در میان سال‌های ۲۰۰۵-۲۰۰۱ میلادی در حوزه‌های مختلف ارزیابی و بررسی کرده است که بر این اساس، دانشگاه هاروارد با حضور در میان ۱۰ دانشگاه برتر آمریکا در ۸ رشته مورد بررسی به طور میانگین بالاترین رتبه را به خود اختصاص داده است (نگاه کنید به: کریستفر^۲، ۲۰۰۷).

دانشگاه جان هاپکینز^۳

از زمان آغاز به کار بیمارستان جان هاپکینز در سال ۱۸۷۶ میلادی، تا افتتاح دانشکده پزشکی چهار سال پس از آن، مفهوم پژوهش ترکیبی - تدریس و مراقبت از بیمار - پدیدار شد. این نمونه، که در نوع خود اولین است، به شکل‌گیری یک تجربه ملی و بین‌المللی برای برتری و اکتشاف (در کار پژوهش ترکیبی) با شعار «حقیقت آزادت خواهد کرد»^۴ منجر شد. هدف دانشگاه تنها بهبود دانش دانشجویان نبود، بلکه توسعه دانش بشر به طور عمومی از طریق اکتشاف و ارائه کمک مالی پژوهشی هم از جمله اهداف بود (جان هاپکینز در یک نگاه^۵، ۲۰۱۰).

تأکید دانشگاه بر یادگیری و پژوهش - و اینکه چگونه همدیگر را کامل می‌کنند - نظام آموزش عالی آمریکا را دچار دگرگونی کرد. امروزه، دانشگاه جان هاپکینز از نام پر آوازه «دانشکده پزشکی جان هاپکینز» سود می‌برد تا به کلیه فعالیت‌های پزشکی خود اعتبار بخشد. این نظام با گردش مالی ۵ میلیارد دلاری، پزشکان و دانشمندان دانشکده پزشکی جان هاپکینز را با متخصصان سلامت و تجهیزات بهداشتی، یکپارچه و متحد می‌کند. برای بسیاری، پیوستن به دانشکده جان هاپکینز، تنها آغاز فعالیت در پژوهش آکادمیک و حرفه پزشکی است و فرصت‌های آموختن و نیاز به پشتیبانی، در جایی که دانشجویان کار دانشکده را شروع می‌کنند، پایان نمی‌یابد. چه در آزمایشگاه، کلینیک یا در حلقه‌های دانشجویی، برنامه کاری فشرده دانش‌پژوهان ایجاب می‌کند که منابعی که در جست‌وجوی آنها هستند، در موقع نیاز در دسترس دانش‌پژوهان باشد؛

1. Science Watch
2. Christopher
3. Johns Hopkins University
4. The truth will free you
5. Johns Hopkins University at a Glance

به این خاطر، از طریق وب سایت، اداره‌های منابع انسانی و توسعه حرفه‌ای و برنامه کمک به کارمندان و دانشکده، تلاش می‌کنند تمام پشتیبانی‌هایی را که پیشنهاد داده‌اند آماده دسترسی دانشجویان قرار دهند. امروزه، دانشگاه به شکلی جسورانه از خانه خود در بالتیمور به کشورهای دیگری در سراسر جهان از جمله چین، ایتالیا و سنگاپور گسترش پیدا کرده است. جان هاپکینز همچنان در آموزش، نگهداری از بیمار و اکتشاف در جهان پیشرو است (پذیرش در هاپکینز^۱، ۲۰۰۷).

دانشگاه جان هاپکینز در واقع دارای دو بخش جدا از هم است: دانشگاه و نظام بهداشت و سلامت جان هاپکینز که در سال ۱۹۸۶ شکل گرفته است. این دانشگاه همراه با بخش دوم خود تنها در سال مالی ۲۰۰۵، بیش از ۳ میلیارد دلار درآمد خالص داشته است و بیش از ۲۷ هزار نفر از جمله ۵ هزار پزشک را در استخدام خود دارد. این دانشگاه دارای یک هیئت امناست که بین ۱۸ تا ۶۵ نفر عضو دارد و برای یک دوره شش ساله انتخاب می‌شوند. هیئت امنای دانشگاه و نظام بهداشت و سلامت جدا از یکدیگر هستند. در دانشگاه جان هاپکینز بیش از ۱۸۰۰۰ دانشجو مشغول به تحصیل می‌باشند و تعداد اعضای هیئت علمی این دانشگاه بالغ بر ۳۱۰۰ نفر می‌باشند (بریت^۲، ۲۰۱۰).

پژوهش، یکی از اصول پایه‌ای دانشکده پزشکی جان هاپکینز است. تحقیقات میان رشته‌ای، نوآورانه و پیشگام در دانشگاه جان هاپکینز، فقط امور مربوط به تاریخ علم نیستند، بلکه حمایت‌های حیاتی هم از نظام آموزش پزشکی مشهور (دانشگاه جان هاپکینز) در سطح جهان و هم نظام بی‌همتای مراقبت از بیمار است. طیف بسیار گسترده و قابل تأملی از موضوع‌ها از فعالیت‌های کلینیکی تا انتقالی، گستره پژوهش‌ها را به پیش می‌برند. پژوهش پایه‌ای درک بنیادی از مولکول‌ها و ترتیبات فراهم می‌کند، که بدون پیشنهاد هیچ‌گونه راهکار عملی برای معالجه بیمار، درگیر شناسایی فرآیند سلولی و تغییر و تحولات ژنتیکی می‌شود تا علت توقف در ارتباطات سلولی در رابطه با تمام بیماری‌ها و اختلال‌ها- برای مثال سندروم مارفان- را آشکار کند. پژوهش‌های عمومی دانشگاه جان هاپکینز از ۲۴ بخش و مؤسسه، پژوهش درباره سرطان از ۹ بخش و مؤسسه و پژوهش درباره بیولوژی ژن از ۳ بخش و مؤسسه تشکیل شده است (در مورد دانشگاه جان هاپکینز^۳، ۲۰۱۰).

1. Hopkins Admissions
2. Britt
3. About The Johns Hopkins University

دانشگاه استنفورد^۱

دانشگاه استنفورد در استنفورد در نزدیکی شهر سانفرانسیسکو ایالت کالیفرنیا در کشور آمریکا واقع شده است. این دانشگاه در سال ۱۸۹۱ میلادی به دست سرمایه‌دار بزرگی به نام لنالد استنفورد و همسرش با شعار «نسیم آزادی می‌وزد»^۲ ساخته شد. این زوج دانشگاه را به یاد پسرشان، که در ۱۶ سالگی بر اثر تیفوئید درگذشته بود، ساختند. لنالد استنفورد زمین‌های کشاورزی خود را برای این کار اختصاص داد تا ایالت کالیفرنیا مرکز دانشگاهی بزرگی داشته باشد. امروزه این دانشگاه یکی از بزرگترین مؤسسات تحقیقاتی آمریکاست. این دانشگاه در سال ۲۰۱۰ میلادی در میان دانشگاه‌های آمریکا رتبه دوم را در میزان پذیرش دانشجویان با ۷/۱ درصد کسب کرده است و رقیب دانشگاه هاروارد با میزان پذیرش ۶/۹ درصد بوده است. از جمله دانشکده‌های این دانشگاه می‌توان به دانشکده‌های علوم، بازرگانی، حقوق، پزشکی و مهندسی اشاره کرد (تاریخ دانشگاه استنفورد^۳، ۲۰۱۰).

دانشگاه استنفورد از جمله دانشگاه‌های معاف از مالیات است که از سوی یک هیئت امنای ۳۵ نفره اداره می‌شود. این هیئت هر ۵ سال یک‌بار انتخاب می‌شود و به کلیه فعالیت‌های دانشگاه و نهادهای مرتبط با آن نظارت دارد. این هیئت رئیس دانشگاه را که مسئول مسائل اجرایی دانشگاه است و ۹ معاون دانشگاه را تعیین می‌کند. دارایی‌های این دانشگاه بالغ بر ۶,۱۲ میلیارد دلار است که از این لحاظ، سومین نهاد بزرگ علمی در آمریکاست. پشتوانه مالی این دانشگاه نیز در سال ۲۰۰۸ میلادی، ۱۷/۲ میلیارد دلار بوده است. دانشگاه استنفورد نزدیک به ۱۵۰۰۰ دانشجو دارد که حدود ۶۸۰۰ نفر از آن در مقاطع تحصیلات تکمیلی و ۸۳۰۰ نفر دانشجو فارغ‌التحصیل از آمریکا و در سراسر جهان است و فارغ‌التحصیلان این دانشگاه در بیش از ۶۵۰ مؤسسه مشغول به کار هستند. ۲۶ درصد کل دانشجویان این دانشگاه را زن و ۷۴ درصد را مردان تشکیل می‌دهند. ۳ درصد از دانشجویان را سیاه‌پوستان آمریکایی - آفریقایی، ۱۵ درصد را آسیایی، ۳ درصد را هیسپانیک و ۱ درصد را بومی آمریکایی، ۷۹ درصد را غیراقلیت و ۱ درصد را ملیت نامشخص تشکیل می‌دهند. در سال ۲۰۰۹ میلادی اعضای شورای علمی این دانشگاه در حدود ۱۴۰۰ نفر بودند که از این تعداد، حدود ۹۰۰ نفر پروفیسور، حدود ۲۴۰ نفر همکار پروفیسور و حدود ۲۷۰ نفر دستیار پروفیسور بودند (مصادیق استنفورد^۴، ۲۰۱۰).

1. Stanford University
2. The wind of freedom blows
3. Stanford University History
4. Stanford Facts

دانشگاه استنفورد در منطقه دره سیلیکون در ایالت کالیفرنیا واقع است، و بسیاری از شرکت‌های معتبر در زمینه فناوری اطلاعات توسط فارغ‌التحصیلان این دانشگاه تأسیس شده‌اند. از مشهورترین این شرکت‌ها می‌توان به سان مایکروسستمز، هیولت پاکارد، یاهو، گوگل، الکترونیک آرتز و سیسکو اشاره کرد؛ علاوه بر این، دانشگاه دارای ۱۶ برنده جایزه نوبل، ۱۳۶ عضو دانشگاه ملی و علوم، ۸۳ عضو دانشگاه ملی و مهندسی، ۲۴۴ عضو دانشگاه آمریکایی هنر و علوم، ۱۹ دریافت‌کننده مدال ملی و علوم، ۲ دریافت‌کننده مدال ملی تکنولوژی و ۴ برنده جایزه پولیتزر است (تاجنای^۱، ۱۹۹۶).

دانشگاه پرینستون^۲

دانشگاه پرینستون یکی از دانشگاه‌های خصوصی آمریکاست. این دانشگاه چهارمین مؤسسه آموزشی ارائه‌دهنده تحصیلات تکمیلی در آمریکا بوده و فعالیت اصلی آن در زمینه علوم انسانی، مهندسی و علوم پایه است. دانشگاه پرینستون که در سال ۱۷۴۶ میلادی با عنوان کالج پرینستون و با شعار «در سایه قدرت پروردگار او پیشرفت می‌کند»^۳ در نیوجرسی آمریکا تأسیس شد. این دانشگاه چهارمین دانشگاه قدیمی آمریکا و یکی از پرافتخارترین آنهاست. پرینستون را می‌توان خانه استادان بزرگ فیزیک همچون آلبرت انیشتین دانست. این کالج، سرمایه‌های آموزشی و مذهبی اسکاتلندی- ایرلندی آمریکا است. پرینستون در سال ۱۷۵۶ میلادی به نیوجرسی آمریکا انتقال یافت. در این دانشگاه ۱۸۰ ساختمان در ۵۰۰ هکتار زمین وجود دارد. پرینستون به عنوان یک دانشگاه تحقیقاتی مشهور جهان به دنبال دستیابی به بالاترین سطح در کشف و انتقال دانش و شناخت است (در مورد پرینستون^۴، ۲۰۱۰).

دانشگاه پرینستون بویژه به خاطر رقم بالای کمک‌های مالی که از دولت آمریکا دریافت می‌کند شهرت دارد. مجموعه درآمدهای این دانشگاه باعث شده است تا این دانشگاه در ردیف ثروتمندترین دانشگاه‌های جهان نیز قرار گیرد. پشتوانه مالی این دانشگاه در سال ۲۰۰۸ میلادی، ۱۵/۸ میلیارد دلار آمریکا بود. بر اساس آمار سال ۲۰۰۹ میلادی دانشجویان این دانشگاه حدود ۷۵۰۰ نفر بودند که از این تعداد، حدود ۲۵۰۰

1. Tajnai

2. Princeton University

3. Under God's power she flourishes

4. About Princeton

نفر در مقطع تحصیلات تکمیلی مشغول به تحصیل هستند. تعداد اعضای هیئت علمی این دانشگاه (تمام وقت و پاره وقت) ۱۱۷۲ نفر است که نسبت اساتید به دانشجویان ۱ به ۵ است (وبسایت دانشگاه پرینستون^۱، ۲۰۱۰).

دانشگاه پرینستون یکی از مراکز تحقیقاتی جهان و پیشرو در همه زمینه‌های علمی (از فناوری نانو تا سیاست) است. دانشگاه پرینستون دارای مراکز تحقیقاتی پیشرفته در زمینه‌هایی مانند علم اعصاب، علوم مواد و آزمایشگاه‌های مجهز و پیشرفته در زمینه‌هایی چون (آزمایشگاه فیزیک پلاسما و ژئوفیزیک سیالات دینامیک)، پرینستون در سال‌های ۹-۲۰۰۸ میلادی در حدود ۲۳۲ میلیون دلار بودجه پژوهش از سازمان‌های دولتی، بنیادها و نهادهای دیگر دریافت کرد. در فوریه ۲۰۰۹ میلادی بعد از بازنگری قانون سرمایه‌گذاری مجدد آمریکا به دانشگاه پرینستون برای حمایت از بیش از ۶۰ پروژه، مبلغ ۲۷ میلیون دلار از سوی دفتر پژوهش‌های نیروی هوایی دفتر پژوهش‌های علمی، وزارت انرژی ایالات متحده، مؤسسات ملی بهداشت، درمان و بنیاد ملی علوم پرداخت شده است. بیش از ۳۵ نفر از اعضای هیئت علمی و پژوهشگران دانشگاه پرینستون، که در گذشته در این دانشگاه فعالیت‌های پژوهشی و تحقیقاتی انجام داده یا در حال حاضر در دانشگاه مشغول هستند، برنده جایزه نوبل شده‌اند (پرینستون در انقلاب آمریکا^۲، ۲۰۱۰).

آموزش عالی و دانشگاه غیردولتی در ایران

بسیاری در ایران بر این باورند که کیفیت آموزش عالی ایران در درجه اول باید بر اساس تعریفی از دانشگاه که از بطن فرهنگ اسلامی جوشیده باشد، استوار شود. به جای گزینش یکی از بهترین دیدگاه‌ها و سعی در به اجرا گذاشتن آن لازم است در آغاز نظرگاه فرهنگ اسلامی در قبال به دانشگاه و آموزش عالی تعریف و مشخص شود. با آنکه این روش صحیح‌ترین و درست‌ترین راه است، هنوز برخی به راه سومی می‌اندیشند و آن اخذ تجارب کشورهای پیشرفته و به‌کارگیری بدون واسطه آنها در حل مسائل و مشکلات جاری و آینده است. این افراد فکر می‌کنند که هم می‌توانند از گزند سیاست‌های حاکم بر نظام‌های آموزشی عالی کشورهای پیشرفته رهایی یابند و هم آنکه از یک نظام اجرایی ارزشمند که قادر به حل همه مشکلات و مسائل است

1. Princeton University Website
2. Princeton in the American Revolution

بهره گیرند. در واقع، عملکردهای خاصی برای وصول به آرمان‌های خاصی لازم است و هر عملی نظام اجرایی را به اهداف خود نخواهد رسانید. به عاریت گرفتن یا پذیرش این گونه سیاست‌های اجرایی، بدون تعمق و غور لازم در محتوی، هرگز آموزش عالی ما را به وضعیت مطلوب و آرمانی خویش نزدیک نخواهد کرد. گسترش رشته‌ها، رعایت نسبت‌ها و جز آنها تنها هنگامی کیفیت مطلوب را به بار خواهند آورد که در ارتباط با هدف غایی آموزش عالی مطرح یا سنجیده شوند.

در نهادهای آموزش عالی کشور، نه مانند حکومت و دولت سازمان‌هایی رسمی وجود دارد که عهده‌دار ارزیابی باشند و نه مانند صنعت برخوردار از گروه‌های غیررسمی هستند که این نقش را بر عهده بگیرند. شاید پیشنهاد تأسیس واحدی به نام «سازمان ارزیابی» در داخل مؤسسات آموزش عالی پیشنهادی ناصواب نباشد. این سازمان باید واحدی مستقل و مجزا باشد و نباید به صورت بخشی از سلسله مراتب مدیریت یا قدرت اجرائی باشد تا بتواند آزادانه و خالی از هر گونه نگرانی به انجام این امر مهم و خطیر بپردازد. در مورد شیوه‌های ارزیابی کیفی باید دانست که این شیوه‌ها گوناگون و متنوع‌اند و طیف گسترده‌ای را در بر می‌گیرند که از سطح بخش یا گروه آموزشی تا کمیته‌ها یا سازمان‌های جهانی و بین‌المللی متغیر هستند. عنصر اساسی در این نوع ارزیابی، اعتماد بر قضاوت و داوری فرد یا افراد صاحب نظر است و بدین سان می‌تواند هم به صورت انفرادی و هم به صورت گروهی و دسته‌جمعی انجام گیرد (حسینی، و لطیفیان، ۱۳۸۶: ۲۸).

دانشگاه آزاد اسلامی

با این حال و در صورتی که تلاش کنیم تا فعالیت دانشگاه‌های غیردولتی در ایران را بررسی کنیم، به فعالیت‌های دانشگاه آزاد اسلامی به عنوان مهم‌ترین دانشگاه غیردولتی فعال در ایران بر می‌خوریم؛ از این رو، باید نگاهی اجمالی به فعالیت‌های این دانشگاه داشته باشیم.

دانشگاه آزاد اسلامی در اردیبهشت ماه سال ۱۳۶۱ با حمایت بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران آغاز به کار کرد و در طول ۲۸ سال فعالیت این دانشگاه در عرصه‌های علمی، آموزشی و فناوری، بیش از ۳ میلیون فارغ‌التحصیل را در مقاطع مختلف آموزشی عالی تربیت و راهی بازار کار و فعالیت‌های اجتماعی نمود. این دانشگاه در حال حاضر در حدود یک میلیون و ۳۹۰ هزار دانشجو، حدود ۶۴ هزار عضو هیئت

علمی که شامل ۲۲ هزار و ۲۸۳ عضو تمام وقت، ۲ هزار و ۳۰۳ عضو نیمه وقت و ۳۹ هزار و ۲۰۰ عضو هیئت علمی معادل تمام وقت (اعضا حق التدریس با ضریب یک سوم) و ۳۳ هزار نفر پرسنل در سراسر کشور دارد. این تعداد افراد در ۴۴۱ واحد و مرکز دانشگاهی و در فضایی متجاوز از ۱۴ میلیون متر مربع مشغول به تحصیل یا کار هستند. این دانشگاه در حوزه فعالیت‌های علمی و تحقیقاتی نیز فعال است و توانسته است با مراکز علمی جهان ارتباط برقرار کند.

ریاست دانشگاه از ابتدا تا سال ۹۰ در اختیار عبدالله جاسبی بود. رئیس هیئت مؤسس دانشگاه اکبر هاشمی رفسنجانی و اعضای هیئت مؤسس اکبر هاشمی رفسنجانی، عبدالله جاسبی، سید عبدالکریم موسوی اردبیلی، حسن حبیبی، علی اکبر ولایتی، محسن قمی و حمید میرزاده هستند. شورای عالی دانشگاه، عالی‌ترین مرجع تصمیم‌گیری در این دانشگاه بر اساس اساسنامه دانشگاه است، ولی هیچ‌گاه شکل نگرفته است. اعضای این شورا شامل: هیئت مؤسس یا نمایندگان ثابت آنها، نماینده رهبری، نماینده جامعه مدرسین حوزه علمیه قم یا نماینده جامعه روحانیت مبارز وزیر علوم، تحقیقات و فناوری یا نماینده ثابت او، نماینده ثابت ستاد انقلاب فرهنگی (شورای عالی انقلاب فرهنگی کنونی) یا جانشین قانونی ستاد انقلاب فرهنگی و رئیس دانشگاه است. این دانشگاه عضو اتحادیه دانشگاه‌های جهان اسلام است و عبدالله جاسبی نیز رئیس این اتحادیه است. مدیریت دانشگاه آزاد اسلامی از سوی ریاست عالی آن انجام می‌شود. ریاست عالی دانشگاه آزاد اسلامی از سوی هیئت مؤسس و هیئت امانت تعیین می‌شود. دانشگاه آزاد اسلامی همانند دیگر مؤسسات آموزشی در ایران، زیر نظر شورای عالی انقلاب فرهنگی فعالیت می‌کند. نوع مدرک اعطایی به فارغ‌التحصیلان این دانشگاه، به صورت مستقل و از طرف دانشگاه آزاد اسلامی اعطا می‌شود.

در اساسنامه دانشگاه آزاد محل تأمین هزینه‌های آن اخذ شهریه از دانشجویان، کمک‌های مردم، دولت و نهادهای انقلاب اسلامی ذکر شده است. اولین مورد کمک به دانشگاه آزاد نیز مبلغ یک میلیون تومان از سوی امام خمینی بود (پس از ۲۵ سال، ۱۳۸۶: ۱۱). دانشگاه آزاد فعالیت خود را پیش از بازگشایی دانشگاه‌های دولتی (که در جریان انقلاب فرهنگی تعطیل شده بود) بدون دریافت مجوز از شورای عالی گسترش آموزش عالی یا شورای عالی انقلاب فرهنگی آغاز و مجدداً کمکی به ارزش صد و پنجاه میلیون ریال از دادستانی انقلاب دریافت و در ۲۷ اسفند ۱۳۶۱ خود را به عنوان مؤسسه‌ای غیرتجاری به شماره ۲۴۵۱ در اداره ثبت شرکت‌ها ثبت کرد. مجموع شهریه

دریافت شده از یک میلیون و دویست هزار دانشجوی دانشگاه در سال ۸۴-۸۵ نیز حدود ۷۰۰ میلیارد تومان بوده است که در مقایسه با یک میلیارد و سیصد و پنجاه میلیون تومان بودجه نظام آموزش عالی دولتی برای سیصد هزار دانشجو به این معنا است که دانشگاه‌های دولتی به ازای هر دانشجو هزینه‌ای معادل هفت و نیم برابر شهریه دانشگاه آزاد از صندوق دولت برداشت کرده‌اند (پس از ۲۵ سال، ۱۳۸۶: ۵۹). علی عزتی، نماینده مجلس شورای اسلامی، در این ارتباط گفته است: "دانشگاه آزاد اسلامی بدون هیچ گونه حمایت از سوی دولت و تنها از محل پرداخت شهریه‌های اخذ شده از دانشجویان اداره شده و هیچ هزینه‌ای را بر دولت تحمیل نکرده است." بودجه پژوهشی دانشگاه در سال ۱۳۸۴ به ۳۷۲ میلیارد ریال افزایش یافت. همچنین درصد بودجه هزینه شده در امر پژوهش به کل بودجه اختصاص یافته به پژوهش که در سال اول فقط حدود ۱۲ درصد بود، با روندی افزایشی با درصد جذبی حدود ۴۰ درصد در سال ۱۳۸۴ به حدود ۲۳۵ میلیارد ریال افزایش یافته است. طبق آخرین آمار^۱ دریافت شده از پایگاه اسکوپوس^۲، در پنج ماه اول سال ۲۰۰۹ میلادی دانشگاه آزاد با ۱۰۷۹ مقاله در سطح کشور موفق به کسب رتبه اول در تولید مقالات علمی شده است. از دیگر موفقیت‌های دانشگاه آزاد اسلامی، درج نام این دانشگاه در کتاب طلایه‌داران علم متعلق به پایگاه ای.اس.آی^۳ در وزارت علوم، تحقیقات و فناوری است و در ۱۰ سال گذشته از میان ۷۱ عنوان مقاله استادان ایرانی، پر ارجاع‌ترین مقالات دانشگاه متعلق به ۱۲ عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی بوده است (پیشرفت‌ها و افتخارات دانشگاه، ۱۳۸۹).

چالش‌های اصلی سیستم آموزش عالی ایران (دولتی و غیردولتی)

چالش‌های اصلی سیستم آموزش عالی ایران را می‌توان: حاکمیت بخش‌های دولتی و خصوصی بر نظام آموزش عالی و مشکلات ناشی از عدم وجود رقابت آزاد در آموزش عالی ایران دانست که در ذیل به آنها اشاره می‌شود.

۱. Scopus از مجموعه بانک‌های استنادی علوم است و پس از Web of Science که از سوی ISI تولید می‌شود، دومین نمایه نامه استنادی علوم محسوب می‌شود. منظور از نمایه نامه استنادی علوم، بانک اطلاعاتی است که علاوه بر چکیده مقالات، دارای فهرست رفرنس‌ها (منابع) هر مقاله نیز بوده و بدین ترتیب امکان محاسبه تعداد ارجاعات به هر مقاله را فراهم می‌کند.

2. Scopus
3. ESI

الف) حاکمیت بخش‌های دولتی و خصوصی بر نظام آموزش عالی

یکی از شاخص‌های مهم تأثیر گذار بر کیفیت آموزش عالی کشورها، حاکمیت بخش‌های دولتی بر نظام آموزشی است. آموزش در ایران به عنوان یکی از وظایف دولت مطرح است و دولت مسئول فراهم کردن زمینه مساعد این امر برای تمامی افراد کشور (تا پایان دوره راهنمایی) است. آموزش عالی عمدتاً از سوی دو وزارتخانه مستقل، یعنی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی هدایت و کنترل می‌شود، و این در حالی است که تعدادی از مؤسسات آموزش عالی بخش دولتی به سایر وزارتخانه‌ها از جمله وزارت آموزش و پرورش (مراکز تربیت معلم) وابسته هستند. آموزش عالی در ایران به صورت متمرکز اداره می‌شود و سیاستگذاری و برنامه‌ریزی در مرکز و از سوی سه شورا و دو وزارتخانه انجام می‌گیرد که شوراهای مذکور سیاست‌ها و استراتژی‌های کلی آموزش عالی را در کشور تعیین و تصویب می‌کنند و دو وزارتخانه علوم، تحقیقات و فناوری و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی به عنوان بازوهای اجرایی، مصوبات این شوراهای را به اجرا در می‌آورند و نحوه عمل و انطباق عملکردها با سیاست‌ها را کنترل و ارزیابی می‌کنند. در ایران به دلیل جوانی و بالا بودن نسبی رشد جمعیت، تقاضای ورود به آموزش عالی، بویژه در سال‌های اخیر، رو به افزایش است؛ از این رو، مشارکت بخش خصوصی در جهت کاهش بار مالی دولت در ارائه خدمات آموزش عالی امری اجتناب‌ناپذیر به نظر می‌آید؛ چرا که در ایران تقریباً تمامی هزینه دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی دولتی بر عهده بودجه دولتی است (روشن، ۱۳۸۱: ۲۵۰).

با استفاده از تجربه موفق سایر کشورها (نظیر ژاپن) در جهت تقسیم صحیح مسئولیت‌ها و وظایف نظام آموزش عالی میان مؤسسات بخش‌های خصوصی و دولتی، می‌توان از طریق قانونمند کردن امر واگذاری تربیت دانشجویان دوره‌های تحصیلات تکمیلی به دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی دولتی باسابقه و توان عملی مناسب و در مقابل، واگذاری دوره‌های کاردانی و کارشناسی به آموزشکده‌ها و سایر مراکز آموزش عالی دولتی و خصوصی اقدام نمود. اعمال نظارت و کنترل کیفیت بر مؤسسات آموزش عالی غیر دولتی را نیز می‌توان از طریق اهرم کمک‌های مالی دولت و کاهش یا حذف مالیات اعمال شده بر بخش‌هایی از آموزش عالی غیردولتی که ضوابط و استانداردهای آموزش عالی دولتی را رعایت می‌نمایند، به مرحله عمل درآورد.

در مقایسه با سایر کشورهای جهان، سرمایه‌گذاری در بخش تحقیقات بویژه در خصوص تربیت نیروی محقق از اولویت ویژه برخوردار بوده و نیازمند توجه جدی و فوری است؛ از این رو، از طریق ایجاد صندوق‌های مشترک سرمایه‌گذاری با سایر وزارتخانه‌ها می‌توان به تقویت سرمایه‌گذاری برای توسعه دوره‌های تحصیلات تکمیلی و تحقیقات کاربردی-توسعه‌ای پرداخت. در مجموع، با پیش رو نهادن داده‌ها و ستانده‌های نظام‌های آموزش عالی در کشورهای مختلف جهان و مقایسه آن با داده‌ها و ستانده‌های نظام آموزش عالی در کشورمان ایران، می‌توان به نتایج مهم و قابل استفاده‌ای در عمل دست یافت، که این امر مستلزم انجام مطالعات هر چه وسیع‌تر و عمیق‌تر روی نظام‌های آموزشی کشورهاست (نور شاهی، ۱۳۷۲: ۱۴۳).

ب) مشکلات ناشی از عدم وجود رقابت آزاد در آموزش عالی ایران

اصولاً بستری که آموزش عالی دولتی و غیرانتفاعی ایران در آن فعالیت می‌کند فاقد نشانه‌های رقابت است. عدم وجود رقابت در دانشگاه به دلیل فقدان مکانیسم منطقی و کارآمد به منظور انتخاب مدیریت مؤسسات آموزش عالی، عدم توجه به شایسته سالاری در مدیریت‌های دانشگاهی، تخصیص ناکارآمد منابع دولتی به دانشگاه‌ها، وجود رانت در سیستم تخصیص منابع دانشگاهی ایران، وجود پدیده نادرست مدرک گرایی به دلیل تأکید بازار مشاغل بر مدارک عالی‌تر بدون توجه به کیفیت آن، وجود تبعیض در استخدام بدون توجه به کیفیت دانش‌آموختگان، عدم توانایی بازار کار در بخش دولتی و خصوصی در ارزش گذاری مدارک دانشگاهی و... به وضوح در آموزش عالی ایران آشکار است. در چنین شرایطی فرض رتبه‌بندی بر اساس عملکرد دانشگاه‌های با عملکرد بالاتر قابل توجیه نیست و رتبه‌بندی دانشگاه‌ها در شرایط نابرابر موجب نادیده گرفتن شانس دیگر دانشگاه‌ها برای پیشرفت می‌شود. دو عنصر حاکمیت بخش دولتی و خصوصی بر آموزش عالی و عدم رقابت آزاد در دانشگاه‌های ایران، تبعات منفی و زیادی برای توسعه این بخش مهم کشور، که یکی از عناصر مهم توسعه و پیشرفت کلی کشور نیز هست، دارد که در مباحث فوق مطرح شد. علاوه بر مباحث مطرح شده فوق، مهاجرت نخبگان نیز از تبعات مهم مشکلات کیفی و کمی در دانشگاه‌های ایران است؛ به عبارت دیگر، یکی از نتایج مشکلات کیفی و کمی حاکم بر دانشگاه‌های ایران، شکل‌گیری پدیده‌ای نه چندان جدید به نام مهاجرت نخبگان است.

یافته‌های تحقیق

برای بررسی پژوهش حاضر فصل‌هایی همچون بررسی معیارهای معتبر جهانی در رتبه‌بندی دانشگاه‌ها، بررسی معیارهای علمی و پژوهشی چهار دانشگاه برتر جهان، شاخص‌ها و معیارهای غیردولتی بودن دانشگاه‌های جهان، وضعیت دانشگاه‌های ایران بویژه دانشگاه‌های غیردولتی بررسی شد. در این رابطه یافته‌های زیر در مطالعه و بررسی دانشگاه‌های برتر غیردولتی و فعالیت دانشگاه آزاد قابل بررسی است:

الف) نحوه مدیریت: در بیشتر کشورهای جهان، آموزش مقدماتی و توسعه آن بر عهده دولت و رایگان و اجباری است. با این حال، مدیریت و اداره آموزش عالی، بویژه در کشورهای توسعه یافته، عمدتاً بر عهده بخش خصوصی گذاشته شده و دولت خود را مکلف به ایفای نقشی حمایتی از دانشگاه‌های غیردولتی می‌داند. آمریکا برای بررسی حمایت‌های دولت و نیز افراد جامعه از دانشگاه‌های غیردولتی مثال بسیار مناسبی است. مطالعه شرایط و شاخص‌های حاکم بر چهار دانشگاه غیردولتی در این پژوهش نشان داد که این دانشگاه‌ها علاوه بر اینکه بسیاری از شاخص‌ها و معیارهای لازم برای برتری در میان دانشگاه‌های جهان را دارا بوده، به لحاظ مدیریتی نیز دارای برتری‌هایی در مقایسه با دیگر دانشگاه‌ها هستند. در دانشگاه‌های غیردولتی در جهان هیئت امنا مسئول اداره دانشگاه محسوب می‌شود و معمولاً فرهیختگان علمی هر دانشگاه مدیریت تمامی فعالیت‌های دانشگاه را بر عهده دارند. اعضای هیئت امنا در داخل خود دانشگاه تعیین می‌شوند و افراد، از سوی دولت انتخاب نمی‌شوند.

مطالعه در مورد دانشگاه آزاد به عنوان مهم‌ترین دانشگاه غیردولتی کشور نشان می‌دهد که اگرچه این دانشگاه بیرون از دایره گسترده تصدی دولت قرار دارد، اما حضور رسمی و غیررسمی چهره‌های سرشناس و بانفوذ نظام در رأس این دانشگاه شبهاتی را درباره سازوکار غیردولتی بودن آن ایجاد می‌کند. دانشگاه آزاد اسلامی اولین مرکز تحصیلات عالی در ایران بود که در خارج از چارچوب دانشگاه‌های تحت نظر وزارت علوم تأسیس شد. راه‌اندازی این دانشگاه در سال ۱۳۶۱ در شرایطی صورت گرفت که تفکر غالب بر مدیریت کلان کشور، دخالت دولت در حوزه‌های گوناگون مدیریت جامعه بود. تأسیس یک نهاد خصوصی از سوی افراد عالی رتبه حاکمیت کشور نشان می‌دهد که برنامه انتقال مسئولیت در این حوزه از دولت به خارج از دولت در آن زمان هم وجود داشته است.

ب- تفاوت در زمینه تأمین بودجه: همان‌گونه که در بخش‌های قبلی اشاره شد، یکی از مهم‌ترین مباحث در زمینه فعالیت‌های دانشگاهی نحوه تأمین بودجه آنهاست. در آمریکا، اداره و تأسیس دانشگاه‌های پرشمار و متنوع این کشور همچنان در اختیار افراد باقی مانده و دولت اعم از دولت فدرال و دولت‌های ایالتی، تنها به حمایت‌های مالی از طریق اعطای کمک‌های مالی به دانشگاه‌ها می‌پردازند و از ورود مستقیم به این عرصه خودداری می‌کنند؛ از طرف دیگر، یکی از مهم‌ترین منابع درآمدی دانشگاه‌ها در جهان، کمک‌های افراد و نهادهای خصوصی به آنهاست. اخذ شهریه از دانشجویان بخش کوچکی از بودجه مورد نیاز برای فعالیت‌های این دانشگاه‌ها محسوب می‌شود. با این حال، بررسی‌ها نشان می‌دهد که در دانشگاه آزاد اسلامی در ایران، تأمین مخارج این دانشگاه تنها به شهریه پرداختی دانشجویان خلاصه شده است؛ در حالی که قرار بود بودجه دانشگاه از کمک‌های مردم و دولت تأمین شود. در سال ۱۳۸۵ تعداد دانشجویان این دانشگاه به یک میلیون و دویست هزار نفر رسید و شهریه دریافتی از آنها به ۷۰۰ میلیارد تومان بالغ شد. سرانه ۶۰۰ هزار تومان (سایت دانشگاه آزاد اسلامی، ۲۰۱۰) برای هر دانشجو، رقم ناچیزی به نظر می‌رسد که پیشرفت این دانشگاه را بسیار دشوار می‌سازد؛ بویژه آنکه سرانه هزینه دانشجویی در دانشگاه‌های دولتی، که از سوی دولت و در واقع از درآمد نفت پرداخت می‌شود، چندین برابر این رقم است. بنا بر آمار در همین سال ۳۰۰ هزار دانشجو در دانشگاه‌های دولتی تحصیل می‌کردند و بودجه این دانشگاه‌ها در مجموع بالغ بر یک میلیارد و ۳۵۰ میلیون تومان می‌شد. سرانه هر دانشجوی دانشگاه دولتی با این بودجه به چهار میلیون و ۵۰۰ هزار تومان می‌رسد که در برابر دانشجویان دانشگاه آزاد رقم بسیار بالایی محسوب می‌شود. آنچه که باید مشخصاً مدنظر باشد این است که تکیه بر درآمد ناشی از دریافت شهریه از دانشجویان با توجه به گستردگی پوشش این دانشگاه که قشرهای مختلف جامعه را در بر می‌گیرد هیچ‌گاه نمی‌تواند به عنوان تنها منبع مالی مورد اتکا باشد و ادامه حیات و پیشرفت کیفی این نهاد به فراهم شدن منابع مالی دیگر بستگی دارد.

ج- نیاز به تحول در نظام آموزش عالی در ایران: به طور یقین آموزش عالی (اعم از دولتی و غیردولتی) در ایران در طی سه دهه گذشته به لحاظ رشد کمی، توزیع منطقه‌ای، افزایش رشته‌های تحصیلی در مقاطع کارشناسی و تحصیلات تکمیلی، تعداد دانشگاه‌ها در تمام واحدهای دانشگاهی (پیام نور، آزاد، غیرانتفاعی و

جامع تکنولوژی) پیشرفت‌های شایان توجهی داشته است؛ این در حالی است که این تعداد دانشگاه از توزیع منطقه‌ای خوبی برخوردار هستند؛ به گونه‌ای که هر استان دارای یک دانشگاه دولتی و چند مرکز آموزش عالی است. این مسئله دستاورد گام مهمی در بسط عدالت اجتماعی و تحقق اهداف توسعه منطقه‌ای است. دستاورد دیگر این بخش، افزایش تعداد زنان در میان پذیرفته شدگان و دانشجویان کشور است. در مقابل دستاوردهای فوق، بخش آموزش عالی از لحاظ شاخص‌های کیفی نسبت مراتب دانشگاهی، اعضای هیئت علمی و نسبت دانشجو به استاد و ... با مشکل مواجه است. این دو شاخص و ضعف تحقیقات و فشار روزافزون برای ورود به آموزش عالی در کنار تعدد مراجع تصمیم‌گیری و قانون‌گذاری، نحوه تأمین بودجه در آموزش عالی و موارد بسیار دیگر که در مباحث و بخش‌های این نوشتار مطرح شد، از نمونه‌های مهم مشکلات در کیفیت آموزش عالی ایران هستند؛ از سوی دیگر، این واقعیت باید مدنظر قرار گیرد که دانشگاه‌های ایران چه دولتی و غیردولتی با وجود گسترش و تنوع‌پذیری نتوانسته‌اند سطح کیفی مناسبی در حد استانداردهای جهانی داشته باشند. دلیل این مدعا را هم می‌توان در عدم حضور دانشگاه‌های ایران چه دولتی و چه غیردولتی حداقل در میان ۵۰۰ دانشگاه برتر جهان دانست.

به زعم برخی راه صاحب‌نظران پیشرفت و توسعه علمی در ایران ایجاد تحول اساسی در نظام تعلیم و تربیت در همه سطوح است که با توجه به وسعت تقاضاها این امر به تنهایی از عهده دولت بر نمی‌آید و بهتر است که دولت بیشتر نقش حامی و پشتیبان را داشته باشد و اقدام به واگذاری مسئولیت به بخش‌های مسئول کند؛ علاوه بر این، بایستی به زیرساخت‌های نظام آموزشی توجه اساسی شود؛ از سوی دیگر، همان طور که اشاره شد، مشکلات مالی یکی از عوامل جلوگیری از رشد دانشگاه‌هاست و حل این مسئله نگاهی متفاوت به مسئله بودجه دانشگاه‌ها را طلب می‌کند؛ نگاهی که به جای پرداخت مستقیم بودجه از طرف دولت یا دریافت شهریه از دانشجویان، راه‌های دیگر تأمین بودجه را با توجه به ظرفیت‌های هر دانشگاه برای جذب منابع مالی مدنظر قرار دهد؛ از جمله، در صورت محقق شدن معیارها و ویژگی‌های غیرانتفاعی مؤسسات آموزشی و گستردگی دامنه فعالیت آنها، این مؤسسات امکان بهره بردن از کمک‌های افراد نوع دوست را خواهند داشت. در واقع، به جای انگیزه منفعت‌طلبی مالی که برای ورود به عرصه‌های سودآور حوزه اقتصاد وجود دارد، در این مورد نیت‌های انسان دوستانه افراد جامعه می‌تواند سبب همکاری مالی آنها در این زمینه شود.

نتیجه‌گیری

امروزه آموزش عالی از اساسی‌ترین عناصر حرکت به سمت جهانی شدن محسوب شده و نیروی انسانی ماهر، اصلی‌ترین شاخصه پیشرفت و توسعه کشورها و از مهم‌ترین عوامل قدرتی آنها محسوب می‌شود. در این راستا توسعه علمی و تقویت نهادهای آموزشی و پژوهشی می‌تواند شرایط را برای توسعه در زمینه‌های دیگر فراهم کند. نیروی انسانی، ماهر به طور عمده حاصل آموزش عالی کارآمد و مؤثر است. در دنیای امروز نهادهای دانشگاهی در دو عرصه آموزش و پرورش از محورهای اصلی قدرت و اقتدار هر کشور محسوب می‌شود.

با علم به این معنا دولت‌های پیشرفته بالاترین انرژی خود را صرف توسعه علم و تحقیق می‌کنند؛ چرا که آنها بخوبی دریافته‌اند که اقتدارشان یا به عبارت دیگر توانایی اعمال و کنترل قدرت آنها منوط به گسترش توانایی‌های علمی است و این امر نیز جز با انجام اصلاحات در استراتژی‌ها و تاکتیک‌های مربوط به مدیریت و اداره مراکز علمی و پژوهشی قابل تحقق نیست. در این رابطه، عملکرد کارآمد نهادهای آموزش عالی در کشورهای گوناگون می‌تواند عوامل برتری آنها را در مقایسه با سایرین مشخص سازد. بررسی پژوهش حاضر نشان می‌دهد که نوع مدیریت و مستقل بودن آن از نظام‌های دولتی، بودجه‌های قابل توجه پژوهشی و دانشگاهی که از راه‌های گوناگون و حتی از کمک‌های اعطایی دولتی جمع‌آوری می‌شود، اعتبار اعضای هیئت علمی و شناخته شده بودن آنها در عرصه‌های گوناگون و اعتبار و جایگاه بالای نشریات علمی دانشگاه‌ها از مهم‌ترین عوامل برتری آنها در جهان هستند.

از طرف دیگر، امروزه یکی از راه‌های جذب افکار عمومی جهانی جذب دانشجویان خارجی است. وجود دانشگاه‌هایی با کیفیت مناسب علاوه بر تقویت نظام آموزشی در داخل کشور، می‌تواند عاملی در جهت افزایش جذابیت یک کشور و افزایش قدرت نرم آن محسوب شود؛ از این رو، توجه به افزایش کیفیت آموزش در دانشگاه‌های کشور و بالا بردن قدرت رقابت آنها با دیگر دانشگاه‌های جهان می‌تواند به ارتقای جایگاه ایران در جهان نیز کمک کند.

منابع

- پس از ۲۵ سال (۱۳۸۶) اداره کل اسناد و مدارک دانشگاه آزاد اسلامی، تهران: مرکز انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی.
- پیشرفت‌ها و افتخارات دانشگاه (۱۳۸۹). معاونت آموزشی دانشگاه آزاد اسلامی، <http://www.ebo.iau.ir/html/index.php?module=%D8%B5%D9%81%D8%AD%D8%A7%D8%AA%20HTML&func=display&pid=44>
- حسینی نسب، داوود (۱۳۷۲). معرفی شاخص‌های آموزش عالی. فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، شماره ۲، سال اول، تابستان (۶۸-۵۴).
- حسینی، سید علی اکبر و مرتضی لطیفیان (۱۳۸۶). آموزش عالی در منظر مسائل کیفی، مجله علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز، پاییز، شماره ۹ (۴۰-۲۱).
- خسروی، فریبرز (۱۳۸۶). علم‌سنجی یا عالم‌سنجی، فصلنامه کتاب، کتابداری و اطلاع‌رسانی، سال هجدهم، شماره ۳ (پیاپی ۷۱)، پاییز (۱۴-۹).
- روشن، احمدرضا (۱۳۸۱). بررسی جایگاه آموزش عالی آزاد در دانشگاه‌های زیر نظر وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، مجله پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، زمستان، شماره ۲۶ (۲۶۶-۲۲۷).
- سایت دانشگاه آزاد اسلامی (۱۳۸۹). <http://www2.iau11.ir/tabid/720/Default.aspx>
- نورشاهی، نسرین (۱۳۷۲). جایگاه آموزش عالی ایران در مقایسه با ۲۶ کشور جهان، مجله پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، زمستان، شماره ۴ (۱۸۲-۱۳۹).
- History of Harvard University (2010). <http://www.news.harvard.edu/guide/content/history-harvard-university>.
- Office of Institutional Research (2010). Harvard University Fact Book 2008-09. http://www.provost.harvard.edu/institutional_research/factbook.php.
- Harvard at a Glance (2010). <http://www.harvard.edu/about/glance.php>.
- Christopher, Fiale (2007) Science Watch, Harvard, Stanford, Berkeley: Top Trio in Top Ten king.
- Johns Hopkins University at a Glance (2010). <http://www.johnshopkins.edu/glance/index.html>.
- Hopkins Admissions. Johns Hopkins University (2007). <http://apply.jhu.edu/facts/facts.html>.

- Britt, Ronda (2010). *Universities Report \$55 Billion in Science and Engineering R&D Spending for FY 2009; Redesigned Survey to Launch in 2010*, National Science Foundation, September,
<http://www.nsf.gov/statistics/infbrief/nsf10329/>.
- About The Johns Hopkins University (2010). The Johns Hopkins University:
http://webapps.jhu.edu/jhuniverse/information_about_hopkins/.
- Stanford University History (2010). Stanford University:
<http://www.stanford.edu/home/stanford/history/begin.html>.
- Stanford Facts (2010). Office of University Communications, Stanford University,
<http://www.stanford.edu/home/stanford/facts/chron.html#facultylist>.
- Tajnai, Carolyn E (1996). From the Valley of Heart's Delight to the Silicon Valley: A Study of Stanford University's Role in the Transformation, December,
http://forum.stanford.edu/carolyn/valley_of_hearts.
- About Princeton (2010). Princeton University, Office of Communications, <http://www.princeton.edu/main/about/>.
- Princeton University Website (2010). Princeton endowment earns 14.7 percent return,
<http://www.princeton.edu/main/news/archive/S28/71/07M45/index.xml?section=topstories>.
- Princeton in the American Revolution (2010). Princeton University, Office of Communications,
<http://www.princeton.edu/pr/facts/revolution.html>.
- Harvard tops Chinese university rankings (August 13, 2010) Agency France-Press.
<http://www.france24.com/en/20100813-harvard-tops-chinese-university-rankings-2>.
- Sharma, Santosh (2005). From rote memory to learning by understanding, New Dehli. Available in:
www.ncert.nic.in/html/pdf/Meeting_of_General_%20Committee